

In aanloop naar de conferentie *Kritisch burgerschapsonderwijs in het mbo* op 23 januari 2023 delen we elke maand een interview met iemand van de onderzoekswerkplaats.

Aan het woord in oktober: Anouk Zuurmond

Beroepen worden steeds complexer. We stellen hogere technische eisen en willen dat werk sneller gedaan wordt. Werknemers worden geacht mee te denken over ethische kwesties. Hoe zit het met de toegankelijkheid en met de privacy? Toch bereiden we mbo'ers slecht voor op dergelijke vragen. Het burgerschapsonderwijs is gericht op aanpassen en socialiseren, ontdekte onderzoeker Laurence Guérin. Het wordt tijd dat we mbo'ers leren om kritisch te zijn. Samen met Daan van Riet nam ze het initiatief voor de Werkplaats Burgerschap: democratisering van kritisch denken. In deze werkplaats werken docenten en onderzoekers uit wo, hbo en mbo nauw met elkaar samen. Na ruim vier jaar komt een einde aan dit NRO-project. In vier interviews blikken we terug en maken we de balans op.

Ieder beroep heeft een politieke dimensie

- Anouk Zuurmond over burgerschap en beroepsvoorbereiding

Burgerschapsonderwijs in het mbo is gefragmenteerd, stelt onderzoeker Anouk Zuurmond. Het wordt aangeboden los van andere vakken. 'Terwijl het juist van belang is dat we een brug slaan tussen burgerschap en beroepsvoorbereiding.' In het kader van de werkplaats bracht zij burgerschapsdocenten en vakdocenten met elkaar in contact.

Brave burgers

Opleidingen koppelen burgerschap vaak aan 'loopbaan' of 'werknemersvaardigheden.' 'Studenten leren om collegiaal te zijn en een gezonde leefstijl te ontwikkelen,' licht Anouk toe. 'Ze maken zich vooral de regels en de richtlijnen van bedrijven eigen. Er is weinig ruimte om kritisch na te denken over het eigen handelen. We leiden brave burgers en keurige werknemers op.'

Maatschappelijke thema's

In de beroepen van mbo'ers spelen maatschappelijke thema's juist een steeds grotere rol. 'Een onderwijsassistent ziet de invloed van Google classroom op het eigen onderwijs. In hoeverre tast digitalisering de privacy aan? Een zorgprofessional krijgt te maken met vragen over het coronabeleid en de beschikbaarheid van hulpmiddelen.' Bovendien spelen overal milieu- en klimaatvraagstukken.

Politieke dimensie

Het is daarom zinvol om in de lessen burgerschap maatschappelijke thema's te bespreken die in het beroep een rol spelen. Dat maakt het onderwijs ook veel interessanter voor de studenten. 'Je kan beter naar hun natuurlijke interessegebieden kijken – de kappersopleiding of een opleiding in de zorg – en van daaruit de politieke dimensie aankaarten. Dat spreekt meer aan dan zomaar een les over democratie. Wat betekent racisme nou eigenlijk in de wereld van de sport?'

Docent Ontwikkel Team

De vraag is hoe je het beroepsonderwijs daarop kan inrichten. Voor de werkplaats ging Anouk met docenten aan de slag in een [Docent Ontwikkel Team \(DOT\)](#). 'Ik begeleid een team van ROC Midden Nederland, met docenten burgerschap en Nederlands én vakdocenten.' De docenten waren afkomstig uit verschillende opleidingen: het Beauty College, het Sport College en het Welzijn College. 'Het is leerzaam om een kijkje te nemen in de keuken van een ander.'

Kernbegrippen

Tijdens de eerste twee jaar van het teamproces probeerden de docenten grip te krijgen op de kernbegrippen van de werkplaats: burgerschap, Bildung, beroepsvoorbereiding en kritisch denken. 'Hele complexe begrippen om mee aan de slag te gaan.' Anouk begeleidde hen daarbij. Ze bereidde de sessies voor en leverde input aan voor de discussies. 'Als DOT-begeleider verbind je het kernteam, bestaande uit de projectleider en de andere begeleiders, met de docenten.'

Kritische verantwoordelijkheid

Daarna ontwierpen de docenten lesmaterialen rond de kernbegrippen. In de volgende fase gingen ze toetsen ontwikkelen onder begeleiding van Michiel Waltman, toetsexpert bij Cito. Hoe kan je de kritische verantwoordelijkheid van de student zichtbaar maken? 'Toetsing van burgerschap is een ingewikkeld proces, want we maken geen multiplechoice-testen maar taaksituaties per beroep. Aan de studenten dan de vraag om te reageren op zo'n situatie en hun standpunt te beredeneren.'

Diversiteit

Grote uitdaging voor de betrokken docenten was de diversiteit van de opleidingen. 'Als werkplaats hebben we daar op ingezet,' legt Anouk uit. 'Democratisering van kritisch denken geldt ook voor studenten van de Entree-opleidingen en voor anderstaligen. Docenten die met anderstaligen werken zijn echter veel meer met de taal zelf bezig en komen amper toe aan redeneren en argumenteren.' Tijdens bijeenkomsten met docenten van ROC van Twente konden de docenten uit Utrecht hierover met elkaar in gesprek gaan.

Theorie en praktijk

Daarnaast maakte ze met twee teamleden de vertaalslag van theorie naar praktijk. Voor [Levende Talen Magazine](#) schreven zij een artikel over de rol van burgerschap en kritisch denken bij het vak Nederlands. Hiermee voldeden de auteurs ook aan een belangrijke doelstelling van subsidiegever NRO: verbanden leggen tussen wo, hbo en mbo. 'Er was echt synergie tussen de docenten en de kernteamleden,' stelt Anouk, 'waardoor er een wisselwerking ontstond tussen theorie en praktijk.'

Video-opnames

De laatste fase van het teamproces is nog in volle gang. Deze fase bevat een nieuwe uitdaging. 'We maken video-opnames van docenten die in de praktijk met de uitvoering van een toetstaak bezig zijn. Op basis van die opnames bespreken we het proces van formatief evalueren in de praktijk.' Een arbeidsintensief karwei, omdat het oefening vergt om de toetstaken en de fases in het formatief evalueren zorgvuldig te beschrijven. Daarna eindigt het werk van het Docent Ontwikkel Team.

Samenwerking

Hoewel het werk niet af is, kijkt Anouk met een tevreden gevoel terug op de samenwerking. En dat geldt voor het hele project van de werkplaats. Van de theoretische inbreng van haar collega's in het kernteam tot de concrete samenwerking met mbo-docenten in het DOT, met de nadruk op de

praktische uitwerking in het onderwijs. 'In het vervolg blijven wij elkaar zeker opzoeken,' geeft ze aan. 'Er zijn genoeg lijntjes uitgezet tussen collega's uit wo, hbo en mbo.'

'Beroepsvoorbereiding zou altijd kritisch vormend moeten zijn,' stelt Anouk ter afsluiting. Een 1-op-1 relatie tussen burgerschap en beroepsvoorbereiding kan de fragmentatie van het burgerschapsonderwijs doorbreken. 'Dan worden studenten zich er bewust van dat ze niet alleen privé burgers zijn, maar ook op het werk.' Waarmee het vertrekpunt van de Werkplaats Burgerschap in beeld komt: ieder beroep heeft een politieke dimensie.

Verantwoordelijkheid

De kernbegrippen van de Werkplaats Burgerschap zijn omschreven als verantwoordelijkheden. Kritisch denken speelt daarbij een centrale rol.

Burgerschap	= medeverantwoordelijkheid
Bildung	= eigen verantwoordelijkheid
Beroepsvoorbereiding	= taakverantwoordelijkheid

Anouk Zuurmond is als onderwijsfilosoof werkzaam aan de Rijksuniversiteit Groningen, waar zij de master Ethics of Education coördineert. In de onderzoekswerkplaats doet ze onderzoek, schrijft ze publicaties en begeleidt ze een docentontwikkelteam.

Kijk voor meer informatie over de onderzoekswerkplaats op www.werkplaatsburgerschap.nl. Op 23 januari 2023 wordt een conferentie georganiseerd in Utrecht. Hier zullen opbrengsten, voorbeelden en geleerde lessen worden gepresenteerd. Ook zijn er werk- en ontwikkelsessies te volgen.

Interview en tekst door Hans Zijlstra.